

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/9 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy

maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Насретдинова Дилфуза Мухаммадиновна</i> ЖЕНЩИНЫ ТАТАРКИ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНА	13-19
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИ МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА	20-25
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo'latovich</i> SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARIDA DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR, AHOLI BANDLIGI VA MIGRATSIYA JARAYONLARI	26-32
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> XX ASRNING UCHINCHI CHORAGIDAGI IQTISODIY, IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR VA ULARNING DEMOGRAFIK JARAYONLARGA TA'SIRI	33-37
<i>Саидбобоева Гулзора Нематжоновна</i> ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКАЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА	38-43
<i>Muminov Orifxuja</i> QIZILQUMNING LANDSHAFTI VA TARIXIY GEOLOGIYASI	44-49
<i>Avalova Gulshod Murodullayevna</i> HOJI BEKTOSH VALI – MUTASAVVUF FAYLASUF. HOJI BEKTOSH VALI MAJMUASI: TARIXI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	50-55
<i>Айтмуратова Жанылсын Жалгасовна, Жамалов Нурлан Юсупович</i> БУЮК АЛЛОМАЛАРИМИЗНИНГ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ	56-61
<i>Qurbonova Marg'uba</i> TIL SOHASIDAGI O'ZBEKISTON HUKUMATI SIYOSATI, O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	62-68
<i>Shoto'rayeva Sitora Xudoyberdi qizi</i> BUXORO XONLIGIDA TOJIDDIN HASANXOJANING TUTGAN O'RNI VA IJTIMOIIY FAOLIYATI	69-72
<i>Убайдуллаева Моҳисадаф Суннатилла қизи</i> ҚЎҒИРЧОҚ ЎЙИН ЭНГ ҚАДИМГИ НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС СИФАТИДА	73-76
<i>Xoliqulov Rustam Sharipovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH SOHASIDAGI AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR	77-82
<i>Fayziyev Farrux Uktamovich</i> IMKONIYATI CHEKLANGAN INSONLAR O'RTASIDA O'TKAZILADIGAN XALQARO SPORT MUSOBAQALARINING RIVOJLANISH TARIXI	83-90
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> МЕҲНАТ МИГРАНТЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ Қўллаб-қувватлашнинг АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	91-96

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod</i> ISHBILARMONLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI O'RNI	97-107
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Холиёров Парда Саъдуллаевич</i> КОРХОНАЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	108-124
<i>Payazov Murod Maksudovich</i> “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJDA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH DAVR TALABI	125-131
<i>Юнусов Бегенч Мавланбердиевич</i> ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШИНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	132-143
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich, Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich</i> KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	144-151
<i>Мадрахимов Кахрамон Эгамберганович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ СТРАТЕГИК УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	152-161
<i>Palvaniyazov Anvar Amatovich</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA INVESTITSION SIYOSATNING AHAMIYATI	162-165
<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> HUDUDLARDA SANOAT AGLOMERATSIYALARINI SHAKLLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH	166-172
<i>Raxmanova Rushana</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJI VA KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR	173-178
<i>Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li</i> SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA DINAMIKASI	179-186
<i>Qodirov Bahodir Tursunovich</i> “QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI”NING O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	187-192
<i>Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, G'oyibnazarov Muxammad Xamidbekovich</i> LIZING MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISHDA SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINING AHAMIYATI	193-199
<i>Masharipova Durdona</i> RAQAMLI PLATFORMALARNING GLOBAL TASHQI SAVDOGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	200-206
<i>Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнара Чарикулиевна</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВНОГО БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	207-213

<i>Xidirova Marg'uba Rustamovna, Zakirov Asilbek Adilovich</i> KORPORATIV BOSHQARUV MEKANIZMLARI ORQALI AKSIYADORLIK JAMIYATINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	214-218
---	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon</i> TALABALARDA FALSAFIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	219-223
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> INSON VA JAMIYAT O'ZARO ALOQALARI: MUVOZANAT VA RIVOJLANISH	224-228
<i>Раджапбоева Хуршида Мақсудовна</i> ШАРОФ РАШИДОВ БАДИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИДАГИ ЭСТЕТИК КЛИШЕНИНГ УНИКАЛ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	229-233
<i>Abdullayeva Marhabo Uskinbayevna</i> YUSUF XOS HOJIB "QUTADG'U BILIG" ASARIDA AXLOQ MASALASI.....	234-239
<i>Ризаев Илҳом</i> ТАРТИБ ВА ХАОС: ЎЗ-ЎЗИНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ ҲОЯЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ ТАДҚИҚИ	240-247
<i>Niyozova Nilufar</i> OQILONA TURMUSH SHAROITINI YARATISHDA OILANING O'RNI	248-252
<i>Usmonov Farrux</i> FAN ETIKASI TUSHUNCHASINING TIZIMLI TAHLILI	253-258
<i>Mirjavxarova Feruzaxon Usmonjonovna</i> AYOLLARNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOY, IQTISODIY VA MADANIY ASOSLARI: TARIXDAN BUGUNGI KUNGACHA	259-266
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MA'NAVIY VA G'OYAVIY MEKANIZMLAR	267-272
<i>Raxmankulov Farxod Raximkulovich</i> ISLOHOTLAR JARAYONIDA MULKDORLAR QATLAMINING MILLIY O'ZLIGINI ANGLASHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	273-278
<i>Asatov Sodiq Safarovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARGA PRAGMATIK YONDASHUVLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	279-284
<i>Yusupova Feruza Zoyirovna</i> AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ	285-290
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SINERGETIKANING FALSAFIY VA IJTIMOY DUNYOQARASHGA TA'SIRI	291-296
<i>Saodatov Alimardon Abduraxmonovich</i> YOSHLARDA TABIAT IFLOSLANISHINI OLDINI OLISH VA UNI ASRAB AVAYLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	297-302

<i>Matluba Abduqodirovna Abdalimova</i> FALSAFIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA ANALITIK VA KRITIK YONDASHUVLAR	303-307
<i>Safarova Tumaris Rustamkulovna</i> KOTIB CHALABIYNING SHARQ ILM-FAN TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNI	308-312
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> АФСОНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ	313-316
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> XRISTIANLIK DININING KELIB CHIQISHI VA G'ARB DAVLATLARIGA TARQALISHI	317-326
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Karimova Ozodakhon Avazovna</i> LINGUOPRAGMATIC STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A SOMATIC COMPONENT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	327-338
<i>Sayfiddinova Gulnoza</i> MILLIY UYG'ONISH DAVRI QO'QON ADABIY MUHITIDAGI AYRIM TURKUM SHE'RLARNING JANRIY XUSUSIYATLARI	339-344
<i>Abdullayev Ziyodbek Mansurovich</i> O'ZBEK VA NEMIS TILLARI ANTROPONIMIKASIDA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR: KONTRASTIV TAHLIL	345-352
<i>Otaboyeva Mazmuna Rahimovna</i> FE'LNING SEMANTIK VA GRAMMATIK KATEGORIYALARIDAGI DARAJALANISHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	353-359
<i>Алиева Эльвина, Темирова Озода</i> ПОВЕЛЕНИЯ И ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ СО ЗНАЧЕНИЕМ ЖЕЛАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ В. Ф. ХОДАСЕВИЧА	360-365
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li</i> BADIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)	366-372
<i>Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi</i> SAID AHMAD HAJVIYALARIDA YUKLAMALARNING AHAMIYATI	373-378
<i>Abdumajitov Xurshid Alisher o'g'li</i> MULOQOT VA MADANIYAT SHARHIDAGI SPORT TILI	379-382
<i>Rajabova Karomat Chorshanbi qizi</i> TURKOLOGIYADA SO'ZLASHUV USLUBIGA DOIR IZLANISHLAR	383-389
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA JINOIY LINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHIDA STILISTIK VOSITALARNING O'RNI	390-396
<i>Xasanova Kamila Baxtiyorovna</i> STUDYING ETHNOGRAPHIC VOCABULARY IN THE UZBEK LANGUAGE	397-401
<i>Бобаева Шахноза</i> ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В РЕЧИ	402-407

<i>Рузибаева Азиза Қаҳрамановна</i> АВАЗ ЎТАР ИЖОДИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАЪСИРИ	408-413
<i>Umurzakova Aygul Umarovna</i> ARAB TILSHUNOSLIGIDA ZIYORAT TURIZMI TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI	414-418
<i>Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Egamberdiyeva Sarvinoz Esonali qizi</i> STILISTIK FIGURALARNING TARJIMADAGI O'ZIGA XOSLIGI	419-423
<i>Xo'jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi</i> INGLIZ TILIDA "CHILD" KONSEPTINI AKS ETTIRUVCHI NOMINATSIYALAR	424-427
<i>Мирзаева Феруза Самижоновна</i> ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ	428-433
<i>Badalbayeva Maloxat Yulchiyevna</i> TRANSLATION FEATURES OF EMERGENCY TERMS IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE ANALYSIS	434-438
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SOHASIDAGI O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NEOLOGIZMLARNING YASALISH USULLARI VA QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI	439-444
<i>Po'latova Sarvinoz Botir qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDDIYATLI KOMMUNIKATSIYANING LIGVISTIK EKSPERTIZASI	445-449
<i>Aripova Saodat Taxiroyvna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI HIKOYALAR TARJIMASINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI	450-453
<i>Azamatova Gulnoza</i> THE GRAMMATICAL CATEGORY OF NUMBER IN THE GERMAN LANGUAGE	454-458
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Мухитдинова Фирюза</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	459-465
<i>Imotnniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> MULKNI BEGONALASHTIRISH SHARTNOMALARIGA OID KONSEPTUAL YONDASHUVLAR	466-470
<i>Ёкубов Шухратжон Восиджон угли</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК АВТОР И ИЗОБРЕТАТЕЛЬ: АНАЛИЗ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ, СОЗДАНЫХ ИИ, В РАМКАХ АВТОРСКОГО ПРАВА И ПАТЕНТНОГО ПРАВА	471-477
<i>Худайбердиева Мафтуна Зафар кизи</i> ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА ДЕТЕЙ НА БЕСПЛАТНОЕ И КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ	478-483
<i>Begimov Rufat Musurmonovich</i> KONSTITUTSIYA – HUQUQ VA ERKINLIKLARIMIZ KAFOLATI	484-488
<i>Миножиддинов Абдурасул Баходирович</i> АЛИМЕНТ МАЖБУРИЯТЛАРНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	489-494

<i>Иброҳимов Азимжон Абдумумин угли</i> “ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛИК ҚОНУНЧИЛИГИДА КОРПОРАТИВ МУНОСАБАТЛАРГА ОИД ҚОИДАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ”	495-500
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASI BIRINCHI BO'LIM 6-BOBIDAGI KONSEPTUAL MASALALAR TAHLILI	501-507
<i>Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич</i> ИЖАРА ШАРТНОМАСИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ЁНДАШУВЛАР	508-514
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В ВЕБ-РАЗРАБОТКАХ	515-524
<i>Асадов Шаҳриддин Фахриддинович</i> РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАСЛАҲАТ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	525-529
<i>Ганиев Нихолбек Валиевич</i> НОТИЖОРАТ КОРПОРАТИВ ТАШКИЛОТЛАР	530-536
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ortiqova Nargiza Akramovna</i> O'QUVCHILARDA TARBIYAVIY QADRIYATLAR MANBALARI VOSITASIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANI OSHIRISHGA QARATILGAN SAMARALI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	537-541
<i>Jamalova Nargiza Ulug'bek qizi</i> PEDAGOGIKA VA GUMANITAR FANLARINING JAMIYATDA TA'LIMNING O'ZGARISHI VA RIVOJLANISHIDA TUTGAN O'RNI	542-547
<i>Norboyev Nabijon Narziqulovich</i> SHAHMAT O'YININING SHAXS INTELEKTUAL SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	548-553
<i>Batirov Behzod Baratovich</i> FIZIKA TA'LIM MAZMUNINI TABAQALASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	554-559
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i> GENDER METODINING NAZARIY ASOSLARI	560-564
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIGA INNOVATSION O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGI VA PEDAGOGIK SHAROITLARI	565-569
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASINING PEDAGOGIK SHARTLARI	570-575
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> JISMONIY YUKLAMADAN CHARCHASH VA QAYTARILISH DAVRLARINING FIZIOLOGIYASI	576-580
<i>Xudaykulova Dilbarxon Zokirovna, Erkinova Dilshoda Sherali qizi</i> BOLALARDA TADQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK JARAYONNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	581-586

<i>Eshdavlatov Abdullo Boybo'ri o'g'li, Uralov Sardor Abdulla o'g'li</i> TALABALARNING VOLEYBOL MASHG'ULOTLARIDA TEXNIK TAYYORGARLIGI	587-593
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI TIL ELEMENTLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	594-607
<i>Mirzaeva Kamola Uralovna</i> THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN EDUCATING A PROFESSIONAL GENERATION	608-612
<i>Tursunboyeva Mukhlisa Anvar kizi</i> BILINGUALISM AS A PROMISING FORM IN CHILDREN'S EDUCATION	613-619
<i>Ҳақназарова Нулуфар Қуранбоевна</i> ТАЪЛИМ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ШАРОИТИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ СТРУКТУРАВИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ТАЪМИНОТИ	620-625
<i>Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna</i> INGLIZ TILIDA TALABALAR YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA TURLI YOZMA MATN NAMUNALARINI TAHLIL QILISHGA QARATILGAN MASHQLARNING AHAMIYATI	626-633
<i>Джанабаева Адина</i> ВОЗМОЖНОСТИ ЦИКЛА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ФОРМИРОВАНИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	634-641
<i>Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich</i> TALABALARNING JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARIDA KUCH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH	642-646
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> QASHQADARYO VILOYATIDA PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI	647-651
<i>Садиев Валижон</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	652-657
<i>Pulatova Muhabbat Egamberdievna</i> UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA O'QITUVCHILARDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYASI	658-663

Received: 10 November 2024
Accepted: 15 November 2024
Published: 25 November 2024

Article / Original Paper

THE STUDY OF LEXICAL-GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS IN ARTISTIC TRANSLATION (ON THE EXAMPLE OF THE TRANSLATION INTO UZBEK OF THE NOVEL "THE FAULT IN OUR STARS" BY JOHN GREEN)

Norqobilov Sanjar Rahmat ugli,

Termez State Pedagogical Institute

Teacher of the Department of foreign languages in humanitarian areas

Abstract. This article analyzes lexical-grammatical transformations in the Uzbek translation of John Green's novel "The fault In our stars". The basic transformation types used in the translation process, the strategies of the interpreter, and methods for ensuring translation equivalence have been studied.

Keywords: artistic translation, lexical transformations, grammatical transformations, translation equivalence, artistic text, Uzbek language.

BADIIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)

Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li,

Termiz davlat pedagogika instituti

Gumanitar yo'nalishlarda xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Jon Grinning "The fault in our stars" romanining o'zbek tiliga tarjimasidagi leksik-grammatik transformatsiyalar tahlil qilingan. Tarjima jarayonida qo'llanilgan asosiy transformatsiya turlari, tarjimonning strategiyalari va tarjima ekvivalentligini ta'minlash usullari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: badiiy tarjima, leksik transformatsiyalar, grammatik transformatsiyalar, tarjima ekvivalentligi, badiiy matn, o'zbek tili.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI9Y2024N53>

Kirish. Badiiy tarjima madaniyatlararo muloqotning eng muhim vositalaridan biri bo'lib, u turli xalqlar adabiyoti, madaniyati va qadriyatlarini bir-biriga yaqinlashtirish vazifasini bajaradi. Zamonaviy globallashtirish davrida badiiy tarjimaning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Badiiy asarlarni bir tildan ikkinchi tilga o'girish jarayonida turli xil transformatsiyalardan foydalanish zarur bo'ladi. Buning asosiy sababi — har bir tilning o'ziga xos leksik-grammatik xususiyatlari mavjudligidir [1, 45].

Tarjima jarayonida asl nusxa tilidagi matn strukturasi va mazmunini maqsad tilda to'liq aks ettirish uchun tarjimon turli transformatsiyalardan foydalanishga majbur bo'ladi. V.N. Komissarovning ta'kidlashicha, "transformatsiyalar — bu tarjima jarayonida bir til birliklarini

boshqa til birliklari bilan almashtirishning qonuniy usullaridir” [2, 56]. Transformatsiyalarsiz to‘liq va sifatli tarjimaga erishib bo‘lmaydi.

Jon Grinning “The fault in our stars” romani zamonaviy ingliz adabiyotining yorqin namunasi sifatida dunyo miqyosida katta shuhrat qozondi. 2012-yilda nashr etilgan ushbu roman o‘nlab tillarga tarjima qilinib, million nusxada sotildi. Roman o‘smirlar adabiyotining eng yaxshi namunalaridan biri sifatida tan olingan. Asarning o‘zbek tiliga tarjimasi 2022-yilda amalga oshirildi. Ushbu tarjimini o‘rganish orqali zamonaviy badiiy tarjimada qo‘llaniladigan asosiy transformatsiyalar turlarini aniqlash mumkin.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, badiiy tarjimada transformatsiyalarni qo‘llash masalalari hanuzgacha tarjimashunoslikning eng muhim muammolaridan biri hisoblanadi. O‘zbek tilshunosligida bu masala yetarli darajada o‘rganilmagan. Jon Grin romanining o‘zbek tiliga tarjimasini o‘rganish orqali zamonaviy badiiy tarjimada transformatsiyalarni qo‘llash tajribasini tahlil qilish va umumlashtirish mumkin.

Tadqiqotning maqsadi — “The fault in our stars” romanining o‘zbek tiliga tarjimasida qo‘llanilgan leksik-grammatik transformatsiyalarni aniqlash va tahlil qilish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, ilk bor Jon Grin romanining o‘zbek tiliga tarjimasida qo‘llanilgan transformatsiyalar kompleks tahlil qilinmoqda. Bu tahlil natijalaridan boshqa zamonaviy asarlarni tarjima qilishda foydalanish mumkin.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqot metodologiyasi sifatida qiyosiy-tipologik, tavsifiy va statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Asarning inglizcha va o‘zbekcha variantlari solishtirilib, tarjimada qo‘llanilgan transformatsiyalar turlari aniqlandi.

Tarjima transformatsiyalari masalasi ko‘plab olimlar tomonidan turlicha yondashuvlar asosida o‘rganilgan. L.S. Barkhudarov transformatsiyalarni to‘rt asosiy turga ajratadi: almashtirish, qo‘shish, tushirib qoldirish va qayta tuzish [3, 78]. Olimning fikricha, bu transformatsiyalar tarjima jarayonida eng ko‘p qo‘llaniladigan usullar hisoblanadi.

V.N. Komissarov esa transformatsiyalarni uch katta guruhga bo‘ladi [2, 56]:

1. Leksik transformatsiyalar (transkripsiya, transliteratsiya, kalkalash va leksik-semantik almashtirishlar);
2. Grammatik transformatsiyalar (so‘zma-so‘z tarjima, qismlar o‘rnini almashtirish, grammatik almashtirishlar);
3. Kompleks leksik-grammatik transformatsiyalar (antonimik tarjima, ekspluatatsiya, kompensatsiya).

O‘zbek olimi G. Salomov tarjimada ekvivalentlikka erishish uchun transformatsiyalarning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi [4, 89]. Uning fikricha, transformatsiyalar asl matn mazmunini to‘liq saqlagan holda, uni boshqa tilda qayta yaratish imkonini beradi.

Retsker o‘zining “Tarjima nazariyasi va amaliyoti” asarida transformatsiyalarni ikki katta guruhga ajratadi [5, 45]:

1. Doimiy (qonuniy) muqobillar — bir tildagi birlikning boshqa tilda doimiy ekvivalenti mavjud bo‘lgan hollar;
2. Vaqtinchalik (kontekstual) muqobillar — kontekstga qarab tanlanadigan ekvivalentlar.

Zamonaviy g‘arb tadqiqotchilaridan P. Nyumark transformatsiyalarni tarjima strategiyalari sifatida ko‘rib chiqadi [6, 123]. U tarjima jarayonida qo‘llaniladigan strategiyalarni kommunikativ va semantik turlarga ajratadi.

J. Mandey esa o'zining "Introducing Translation Studies" kitobida transformatsiyalarni tillarning tizimli farqlari natijasi sifatida talqin qiladi [7, 67]. Uning fikricha, transformatsiyalar qo'llash tarjimonning individual qaroridan ko'ra, ko'proq tillar o'rtasidagi tizimli farqlar bilan bog'liq.

Q. Musayev badiiy tarjimada transformatsiyalarni qo'llash masalasini o'rganar ekan, ularga pragmatik yondashuv zarurligini ta'kidlaydi [8, 145]. Uning fikricha, transformatsiyalar tarjima maqsadiga muvofiq tanlanishi kerak.

J. Sharipov transformatsiyalarni badiiy tarjimaning zaruriy vositasi sifatida ko'rib chiqadi [9, 89]. U transformatsiyalarni to'g'ri qo'llash tarjimondan nafaqat ikki tilni mukammal bilishni, balki keng dunyoqarash va badiiy did talab qilishini ta'kidlaydi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarjima transformatsiyalari masalasi ko'plab olimlar tomonidan turli aspektlarda o'rganilgan bo'lsa-da, ularning zamonaviy badiiy asarlar tarjimasida qo'llanilishi masalasi hali yetarli darajada tadqiq etilmagan. Jon Grin romanining tarjimasini o'rganish bu bo'shliqni to'ldirish imkonini beradi.

Natijalar va muhokama. Romanning o'zbek tiliga tarjimasini tahlil qilish jarayonida qo'llanilgan transformatsiyalarning bir necha asosiy turlari aniqlandi. Leksik transformatsiyalar orasida eng ko'p qo'llanilganlari quyidagilar:

1. Konkretlashtirish — ingliz tilidagi umumiy ma'noli so'zlarni o'zbek tiliga aniqroq ma'noli so'zlar bilan tarjima qilish. Masalan: "look" fe'li kontekstga qarab "tikilib qaradi", "ko'z tikdi", "razm soldi" kabi variantlar bilan tarjima qilingan. Yoki "say" fe'li "shivirladi", "ming'irladi", "baqirdi" kabi aniq ma'noli fe'llar bilan berilgan. Bu transformatsiya turi asar personajlarining xatti-harakatlarini o'zbek kitobxoniga yanada aniqroq yetkazish imkonini bergan [10, 67].
2. Generalizatsiya — tor ma'noli so'zlarni kengroq ma'noli so'zlar bilan almashtirish. Masalan, "Converse" (krossovka brendi) — "krossovka", "iPhone" — "telefon" kabi. Bu transformatsiya o'zbek kitobxoni uchun noma'lum bo'lishi mumkin bo'lgan realiyalarni tushunarli tarzda berish imkonini bergan [6, 123].
3. Antonimik tarjima — asl nusxadagi fikrni qarama-qarshi ma'no orqali ifodalash: "Don't be late" — "Vaqtida kel", "Never forget" — "Doim esla" kabi. Bu usul o'zbek tiliga xos bo'lgan ifoda uslubini saqlash imkonini bergan [7, 89].
4. Kompensatsiya — asl nusxada mavjud bo'lgan, lekin tarjimada yo'qolgan ma'no va uslubiy jihatlarini matnning boshqa o'rnida qayta tiklash. Masalan, ingliz tilidagi so'z o'yinlarini o'zbek tilidagi maqol va idiomalar orqali berish.

Grammatik transformatsiyalar orasida quyidagi turlar ko'p uchraydi:

1. Sintaktik tuzilmalarni o'zgartirish. Ingliz tilidagi murakkab gaplarni o'zbek tilida bir necha sodda gaplarga ajratib tarjima qilish: "Having finished her homework, she went for a walk" — "U uy vazifasini tugatdi. So'ng sayr qilgani chiqdi".
2. So'z tartibini o'zgartirish. O'zbek tiliga xos bo'lgan so'z tartibini ta'minlash uchun gap bo'laklarining joylashuvini o'zgartirish: "A beautiful sunny day" — "Go'zal quyoshli kun".

Grammatik kategoriyalarni almashtirish. Ingliz tilidagi zamon shakllarini o'zbek tiliga moslashtirish: "She has been reading" — "U o'qiyapti".

Jadval 1. Romanda qo'llanilgan transformatsiyalarning qiyosiy tahlili

Asl matn (ingliz tilida)	Tarjima (o'zbek tilida)	Qo'llanilgan transformatsiya turi	Izoh
"The fault is not in our stars"	"Yulduzlar aybdor emas"	Antonimik tarjima	Ma'no saqlanib, shakl o'zgartirilgan
"Her eyes found mine"	"U menga tikilib qaradi"	Konkretlashtirish	Umumiy ma'no aniqroq ifodalangan
"I went downstairs"	"Pastga tushdim"	Generalizatsiya	Fe'l soddalashtirilgan
"Having said that, she left"	"U shunday dedi-yu, chiqib ketdi"	Sintaktik qayta tuzish	Murakkab gap soddalashtirilgan
"The beautiful memories"	"Go'zal xotiralar"	So'z tartibini o'zgartirish	O'zbek tiliga xos tartib

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tarjimon ko'proq leksik transformatsiyalardan foydalangan. Bu asarning badiiy-estetik xususiyatlarini saqlash zarurati bilan bog'liq. Grammatik transformatsiyalar esa asosan ikki til tizimidagi farqlar tufayli qo'llanilgan.

Romandagi dialog va monologlarni tarjima qilishda kompleks transformatsiyalardan foydalanish zarur bo'lgan. Chunki personajlar nutqidagi emotsional-ekspressiv bo'yoqlarni saqlash uchun bir vaqtning o'zida ham leksik, ham grammatik o'zgartirishlar talab etilgan.

Tarjimada qo'llanilgan transformatsiyalar asarning badiiy-estetik qiymatini saqlashga va uni o'zbek kitobxoniga tushunarli tarzda yetkazishga xizmat qilgan. Biroq ba'zi hollarda transformatsiyalar asl matn ma'nosini biroz o'zgartirib yuborgan. Bu esa tarjima jarayonida ma'lum darajadagi yo'qotishlar muqarrar ekanligini ko'rsatadi.

Tarjima jarayonida qo'llanilgan transformatsiyalarning samaradorligini baholash maqsadida asar tarjimasining bir necha xususiyatlarini alohida ko'rib chiqish lozim. Birinchidan, tarjimon asarning umumiy uslubini saqlashga muvaffaq bo'lgan. Roman zamonaviy yoshlar tilida yozilgan bo'lib, tarjimada ham shu uslub saqlab qolingan.

Personajlar nutqidagi o'ziga xosliklar transformatsiyalar yordamida o'zbek tiliga muvaffaqiyatli o'girilgan. Masalan, Hazel Grace va Augustus Waters o'rtasidagi dialoglar tarjimada ham o'zining tabiiy va jonli xususiyatini yo'qotmagan. Bu o'rinda tarjimon ko'proq kompensatsiya usulidan foydalangan — ingliz tilidagi so'z o'yinlari va hazillar o'zbek tiliga mos ekvivalentlar bilan almashtirilgan.

Asardagi metaforalar va obrazli iboralarni tarjima qilishda ham transformatsiyalar muhim rol o'ynagan. Masalan, "The world is not a wish-granting factory" iborasi "Dunyo — istagingni bajo keltiradigan fabrika emas" tarzida tarjima qilingan. Bu o'rinda so'zma-so'z tarjima qo'llanilgan bo'lsa-da, metaforik ma'no to'liq saqlangan.

Tarjima jarayonida qo'llanilgan transformatsiyalarning samaradorligini baholash maqsadida bir necha muhim jihatlarga e'tibor qaratish lozim. Birinchidan, asarning umumiy uslubini saqlash masalasi. Roman zamonaviy yoshlar tilida yozilgan bo'lib, unda ko'plab sleng so'zlar va norasmiy iboralar qo'llanilgan. Tarjimon bu xususiyatni saqlash uchun o'zbek tilidagi teng qiymatli birliklardan foydalangan. Masalan, "okay" so'zi kontekstga qarab "mayli", "xo'p", "yaxshi" kabi variantlar bilan tarjima qilingan.

Personajlar nutqining o'ziga xosligini saqlash alohida e'tibor talab etgan. Augustus Waters nutqidagi metaforik iboralar va murakkab konstruksiyalarni tarjima qilishda ko'pincha kompleks transformatsiyalardan foydalanishga to'g'ri kelgan. Masalan: "My thoughts are stars I cannot fathom into constellations" — "Fikrlarim — yulduzlar, men ularni turkum qila olmayman" tarzida tarjima qilingan. Bu o'rinda ham leksik, ham grammatik transformatsiyalar qo'llanilgan.

Asardagi tibbiy terminlar va realiyalarni tarjima qilish ham alohida yondashuv talab etgan. Tarjimon ba'zi hollarda transkripsiya va transliteratsiya usullaridan foydalangan (masalan, "phalanxifor" — "falanksifor"), ba'zi hollarda esa ularning o'zbekcha muqobillarini qo'llagan ("chemotherapy" — "kimyo terapiya"). Bu strategiya tibbiy terminlarni kitobxon uchun tushunarli qilish bilan birga, asarning ilmiy-tibbiy kontekstini ham saqlash imkonini bergan.

Romandagi emotsional-ekspressiv birliklarni tarjima qilishda kompensatsiya usuli keng qo'llanilgan. Ingliz tilidagi ba'zi emotsional-ekspressiv birliklarni aynan tarjima qilish imkonsiz bo'lgan hollarda, tarjimon ularni matnning boshqa qismlarida qayta tiklagan. Masalan, "Oh my God!" undov gapini kontekstga qarab "Xudoyim-ey!", "Voy-bo'!", "Rostdan ham!" kabi variantlar bilan bergan.

Asar sarlavhasining tarjimasi alohida e'tiborga molik. "The fault in our stars" — "Yulduzlar aybdor" tarzida o'girilgan. Bu o'rinda tarjimon grammatik transformatsiya qo'llagan — ingliz tilidagi murakkab grammatik konstruksiya o'zbek tilida soddaroq shakl bilan berilgan. Biroq sarlavhaning metaforik ma'nosi va Shekspir asariga bo'lgan ishora saqlangan.

Tarjimada qo'llanilgan transformatsiyalarning yana bir muhim jihati — ularning kontekstual mosligini ta'minlash bo'lgan. Bir xil so'z yoki ibora turli kontekstlarda turlicha tarjima qilingan. Masalan, "love" so'zi kontekstga qarab "sevgi", "muhabbat", "mehr" kabi variantlar bilan berilgan. Bu strategiya matnning tabiiyligini ta'minlashga xizmat qilgan.

Asardagi madaniy realiyalarni tarjima qilish alohida yondashuv talab etgan. Amerika madaniyatiga xos bo'lgan ba'zi tushunchalarni o'zbek kitobxoniga tushunarli tarzda yetkazish uchun tarjimon turli transformatsiyalardan foydalangan. Ba'zi hollarda izohli tarjima usuli qo'llanilgan, ba'zan esa madaniy ekvivalentlar topilgan.

Romandagi yumorni tarjima qilish ham muhim vazifa bo'lgan. Ingliz tilidagi so'z o'yinlari va hazillarni aynan tarjima qilib bo'lmagan hollarda, tarjimon o'zbek tilidagi o'xshash uslubiy vositalardan foydalangan. Bu o'rinda ham kompensatsiya usuli muhim rol o'ynagan.

Tarjimada qo'llanilgan transformatsiyalar asarning mazmuniy va uslubiy xususiyatlarini saqlash bilan birga, uni o'zbek kitobxoniga uchun tushunarli va ta'sirchan qilish vazifasini ham bajargan. Biroq ba'zi hollarda ma'lum yo'qotishlar ham kuzatilgan. Bu esa badiiy tarjimada to'liq ekvivalentlikka erishish murakkab ekanligi bilan bog'liq.

Umumiy natijalar shuni ko'rsatadiki, tarjimon transformatsiyalarni tanlaganda asarning janr xususiyatlari, maqsadli auditoriya va tillarning tizimli farqlarini hisobga olgan. Bu esa tarjimaning muvaffaqiyatli chiqishiga sabab bo'lgan.

Shuningdek tadqiqot davomida romanning ingliz va o'zbek tilidagi variantlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida muhim xususiyatlar aniqlandi. Asarning badiiy-estetik qiymatini saqlashda transformatsiyalar muhim rol o'ynagan [5, 242-244].

Ayniqsa, personajlarning individual nutq xususiyatlarini tarjima qilishda turli transformatsiyalar qo'llanilgan. Masalan, Hazel Grace nutqidagi kinoyali va falsafiy

mulohazalar o'zbek tiliga muvaffaqiyatli o'girilgan. Bu o'rinda tarjimon ko'pincha murakkab sintaktik konstruksiyalarni soddalashtirib, o'zbek tiliga xos bo'lgan ifoda usullaridan foydalangan.

Asardagi badiiy tasvir vositalarini tarjima qilishda ham transformatsiyalar muhim ahamiyat kasb etgan. Ayniqsa, metafora va o'xshatishlarni tarjima qilishda tarjimon ijodiy yondashuv qo'llagan. Masalan: "Pain is like fabric" — "Og'riq to'qimaga o'xshaydi" tarzidagi tarjimada sintaktik qayta tuzish transformatsiyasi qo'llanilgan.

Romandagi psixologik holatlarni tasvirlovchi epizodlarni tarjima qilishda ham transformatsiyalar keng qo'llanilgan. Personajlarning ichki kechinmalari, ruhiy holatlari o'zbek tiliga xos ifoda vositalari orqali berilgan. Bu o'rinda tarjimon ko'proq konkretlashtirish va kompensatsiya usullaridan foydalangan.

Tarjima jarayonida asarning mazmuniy va shakl birligini saqlash masalasi ham e'tiborga olingan. Leksik-grammatik transformatsiyalar yordamida asarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari saqlab qoling. Biroq ba'zi o'rinlarda ma'lum yo'qotishlar ham kuzatilgan. Masalan, ingliz tilidagi ayrim so'z o'yinlari va iboralarning o'zbek tilidagi muqobillari to'liq ekvivalentlikni ta'minlay olmagan.

Tarjima sifatini baholashda asarning janr xususiyatlari ham muhim rol o'ynagan. "The fault in our stars" romani yoshlar adabiyoti namunasi sifatida o'ziga xos uslubga ega. Tarjimon bu uslubni saqlash uchun transformatsiyalardan unumli foydalangan. Natijada asar o'zbek tilidagi yoshlar adabiyoti namunasi sifatida ham muvaffaqiyatli chiqqan.

Qo'llanilgan transformatsiyalarning samaradorligini baholashda kitobxonlar reaksiyasi ham muhim mezon hisoblanadi. O'zbek kitobxonlari tomonidan asarning ijobiy qabul qilingani transformatsiyalarning to'g'ri tanlanganidan dalolat beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko'ra, "The fault in our stars" romanining o'zbek tiliga tarjimasida leksik-grammatik transformatsiyalarning barcha turlaridan unumli foydalanilgan. Bu transformatsiyalar asar mazmunini o'zbek kitobxonlariga to'liq va tushunarli tarzda yetkazish imkonini bergan.

Tarjimada eng ko'p qo'llanilgan transformatsiya turlari — konkretlashtirish va sintaktik qayta tuzish usullari bo'lgan. Bu ikki tilning leksik-grammatik tizimlaridagi farqlar bilan bog'liq. Bundan tashqari, kompensatsiya usuli ham keng qo'llanilgan bo'lib, u asar uslubini saqlashda muhim rol o'ynagan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, badiiy tarjimada transformatsiyalarni to'g'ri qo'llash nafaqat matnning lingvistik jihatlarini, balki uning badiiy-estetik qiymatini ham saqlash imkonini beradi. Bu tajribadan boshqa zamonaviy asarlarni tarjima qilishda ham foydalanish mumkin.

Kirish. Tilshunoslikning eng muhim sohalaridan biri uslubiyat hisoblanib, nutq uslubi— lingvistik ifodaning dinamik jihatidir. U o'zida til, madaniyat va ijtimoiy kontekst o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni aks ettiradi. U so'zlovchining ijtimoiy mavqeyi, adresat va kommunikativ vaziyat sifatida lug'at, sintaksis va fono

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Грин Ж. Юлдузлар айбдор / Тарж. А.Самадов. - Тошкент: Янги аср авлоди, 2022. - 280 б.
2. Комиссаров В.Н. Теория перевода. - СПб.: Феникс, 2020. - 253 с.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод. - М.: ЛКИ, 2019. - 240 с.

4. Саломов Ғ. Таржима назарияси асослари. - Тошкент: Фан, 2018. - 186 б.
5. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Р.Валент, 2017. - 244 с.
6. Newmark P. A textbook of translation. - London: Pearson Education, 2018. - 292 p.
7. Munday J. Introducing translation studies. - New York: Routledge, 2019. - 376 p.
8. Мусаев Қ. Бадиий таржима ва маҳорат. - Тошкент: Ўқитувчи, 2021. - 220 б.
9. Шарипов Ж. Бадиий таржима масалалари. - Тошкент: Академнашр, 2019. - 198 б.
10. Green J. The fault in our stars. - New York: Dutton Books, 2012. - 313 p.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).